

היסטוריה דתי

לבתי ספר דתיים

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעתיים וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה ארבעה פרקים.

פרק ראשון	—	—	(10×4)	—	40 נקודות
פרק שני	—	—	(15×1)	—	15 נקודות
פרק שלישי	—	חלק ראשון	(11×1)	—	11 נקודות
	—	חלק שני	(12×2)	—	24 נקודות
פרק רביעי	—	—	(10×1)	—	10 נקודות
			סה"כ	—	100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראות מיוחדות: הבא בתשובותיך עובדות, ואל תסתפק בהערכות כלליות.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב כטיוטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
רשום "טיוטה" בראש כל עמוד טיוטה. רישום טיוטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

שים לב:
הבחינה בעמוד הבא.

השאלות

פרק ראשון (40 נקודות)

ענה על ארבע מן השאלות 1-6 (לכל שאלה – 10 נקודות).

1. הוגי הנאורות הציגו השקפת עולם שונה מזו שהייתה מקובלת עד המאה ה-18, וקראו לעריכת שינויים מקיפים בחברה. **ציין** רעיון אחד של הוגי הנאורות, והסבר כיצד הוא מבטא שינוי בסדרי החברה או השלטון לעומת מה שהיה מקובל עד המאה ה-18.
הצג את ההשפעה של אחד מרעיונות הנאורות על ארצות הברית בימי המהפכה האמריקנית או על צרפת בימי המהפכה הצרפתית.
2. **הצג** שתיים מן ההחלטות שהתקבלו בוועידת קטוביץ (1884).
הצג כישלון אחד של תנועת "חיבת ציון".
הסבר מדוע למרות כישלון זה, תנועת "חיבת ציון" נחשבת לאבן דרך חשובה (שלב חשוב) בהתפתחות הלאומיות היהודית.
3. **במהלך** המאה ה-19 והמאה ה-20 חלו שינויים במצבם של יהודים בארצות האסלאם – לעיתים לטובה ולעיתים לרעה – בעקבות תהליכים שונים שקרו בעולם.
הצג שינוי לטובה ושינוי לרעה שחל במצבם של יהודים בתקופה זו בארצות האסלאם שעליהן למדת (סך הכול – שני שינויים).
הסבר כיצד כל אחד מן השינויים שהצגת הושפע מאחד התהליכים האלה: התחזקות המעצמות האירופיות, חדירת רעיונות ההשכלה, התבססות הבית הלאומי בארץ-ישראל (סך הכול – שני הסברים).
4. **ציין והצג** שני מאפייני זהות של ערביי ארץ-ישראל בשלהי התקופה העות'מאנית (לפני מלחמת העולם הראשונה).
הסבר כיצד קביעת הגבולות החדשים של ארץ-ישראל אחרי מלחמת העולם הראשונה הובילה לשינוי בזהות של ערביי ארץ-ישראל.
5. הצעת החלוקה של ועדת פיל (1937) העידה על שינוי במדיניות של בריטניה כלפי התנועה הציונית לעומת המדיניות שבאה לידי ביטוי בהצהרת בלפור (1917).
הסבר קביעה זו.
הסבר מדוע למרות זאת תמכו ראשי היישוב היהודי בהצעת החלוקה של ועדת פיל.
6. עם פרוץ מלחמת העולם השנייה (1939) התלבט היישוב היהודי בדילמה, כיצד יש לנהוג כלפי השלטון הבריטי בארץ.
הסבר את שתי העמדות בדילמה זו.
הצג פעולה אחת שננקטה כדי לממש כל אחת מן העמדות (סך הכול – שתי פעולות).
/המשך בעמוד 4/

פרק שני (15 נקודות)

ענה על אחת מן השאלות 7-8.

7. מלחמת העולם הראשונה

- א. בנספח לשאלה זו מוצגות שתי קריקטורות. בקריקטורות אלה יש התייחסות לגורמים שהביאו לפרוץ מלחמת העולם הראשונה (1914), ובאמצעותן הביעו היוצרים ביקורת פוליטית. **ציין** את הגורם למלחמה שיש אליו התייחסות בקריקטורה א', ו**ציין** את הגורם למלחמה שיש אליו התייחסות בקריקטורה ב'. (סך הכול – שני גורמים).
- על פי מה שלמדת, **הצג** כל אחד מן הגורמים האלה (סך הכול – שני גורמים).
- הסבר** כיצד הביקורת שהביע היוצר באה לידי ביטוי באחת מן הקריקטורות (בתשובתך היעזר ברכיב אחד לפחות). (10 נקודות)
- ב. על פי מה שלמדת, **הסבר** את הקושי המיוחד שנוצר לראשונה לחיילים היהודים במלחמת העולם הראשונה. (5 נקודות)

8. הסכם השלום עם מצרים

- א. בנספח לשאלה זו מוצגים שני מקורות חזותיים שהתפרסמו בעיתון מעריב בשבוע של החתימה על הסכם השלום עם מצרים בתאריך 26/3/1979.
- משני מקורות אלה אפשר ללמוד על הלכי רוח (תחושות) מנוגדים שרווחו בעם מיד לאחר החתימה על הסכם שלום זה.
- ציין** מהו הלך הרוח שעולה מכל מקור, ו**הסבר** כיצד הוא בא לידי ביטוי בכל אחד מהם (בתשובתך היעזר ברכיב אחד לפחות בכל אחד מן המקורות).
- על פי מה שלמדת, **ציין** ויתור אחד שנדרש מישראל בהסכם השלום עם מצרים.
- על פי מה שלמדת **הצג** סיבה אחת לתמיכה הציבורית הנרחבת בהסכם שלום זה. (10 נקודות)
- ב. **הצג** מניע אחד של מצרים לחתום על הסכם השלום.
- הצג** את ההשפעה של החתימה על הסכם השלום על החברה המצרית או על מעמדה של מצרים בעולם הערבי. (5 נקודות)

פרק שלישי

חלק ראשון (11 נקודות)

ענה על אחת מן השאלות 9-10.

9. מיד עם עלייתם של הנאצים לשלטון (1933), הם החלו לפעול בדרכים שונות כדי לבדוד את היהודים מן החברה.

ציין והצג שתי דרכים שונות שנקטו הנאצים כדי לממש מטרה זו.

הסבר את השינוי שחל במעמד היהודים בגרמניה בשנת 1935 (עם חקיקת חוקי נירנברג) באמצעות סעיף אחד מחוקי נירנברג.

10. **ציין** מה אפיין את הלחימה של היישוב היהודי המאורגן בארבעת החודשים הראשונים של מלחמת העצמאות.

הצג סיבה אחת להחלטה של הנהגת היישוב לשנות את דרך (שיטת) הלחימה בחודש מארס 1948.

ציין את דרך הלחימה שהונהגה לראשונה במבצע נחשון.

הסבר כיצד סייע מבצע זה לשפר את מצבו של היישוב היהודי עוד לפני עזיבת הבריטים.

חלק שני (24 נקודות)

לפניך שני קטעים העוסקים במרד גטו ורשה. קרא את הקטעים, וענה על שתיים מן השאלות 11-13.

קטע א':

בחודש אפריל 1943 בגטו ורשה מרדו לוחמים יהודים בכוחות הגרמניים. שני ארגונים יהודיים השתתפו במרד: האחד היה אצ"י – ארגון צבאי יהודי, שהחברים בו היו חסידיו של ז'בוטינסקי: הרוויזיוניסטים ואנשי בית"ר [בארץ-ישראל זוהו הרוויזיוניסטים עם ארגון האצ"ל]. האחר היה אי"ל – ארגון יהודי לוחם, ובו היו חברים מכל הקבוצות הפוליטיות האחרות [רובן ציוניות-סוציאליסטיות].

מדוע לא התאחדו שני הארגונים האלה שלחמו למען אותה המטרה – התקוממות נגד המכונה הרצחנית של הגרמנים? לשם השוואה, בוילנה הצליחו כל הקבוצות הפוליטיות להתאחד לאחר הכיבוש הגרמני. ביוני 1941 נכנס הצבא הגרמני לוילנה [...]. עד אמצע דצמבר 1941 טבחו הגרמנים ביותר ממחצית מתושביה היהודים של וילנה באתר ההשמדה בפונאר. מנהיגי תנועות הנוער בוילנה ראו ברציחות ההמוניות האלה חלק ממערכה גרמנית מתוכננת להשמדת היהודים, ולכן החליטו להקים ארגון התנגדות יהודי מאוחד בגטו וילנה. [...] ההלם מהטבח בפונאר סילק את המחיצות האידאולוגיות [...] שהפרידו בין הקבוצות הפוליטיות בגטו וילנה, ומיקד את תשומת ליבם של מנהיגי תנועות הנוער שם במטרות המיידיות של התנגדות מזוינת במסגרת ארגונית משותפת [...].

לעומת זאת, עם הכיבוש הגרמני של ורשה בשנת 1939, רק הרוויזיוניסטים החלו לארגן התנגדות מזוינת. [...] לחברי בית"ר, שהתחנכו לאור האידאולוגיה של ז'בוטינסקי שדגלה במאבק צבאי למען השגת מטרות לאומיות של העם היהודי, הייתה נטייה טבעית לחשוב על התנגדות מזוינת. נוסף לכך, רבים מהם כבר עברו אימונים צבאיים בעבר. תנועות הנוער האחרות בגטו התרכזו בתוכניות תרבות וחינוך ובשירותי רווחה שנועדו לשפר את התנאים הקשים בגטו. הסברה הרווחת הייתה שלא ייתכן שבוורשה – "מרכז העולם" – ייתכנו רציחות המוניות של יהודים.

רק בעקבות "הגירוש הגדול" מגטו ורשה, שהחל ביולי 1942, החליטו המנהיגים של תנועות הנוער האחרות, אנטק (יצחק) צוקרמן, מרדכי אנילביץ' וחבריהם, לייסד ארגון יהודי לוחם, וכך הוקם אי"ל. אולם העוינות כלפי הרוויזיוניסטים מנעה שיתוף פעולה איתם.

(מעובד על פי מ' ארנס, "לא מאוחדים במאבק משותף". בתוך: עיונים בתקומת ישראל, כרך 18, 2008, עמ' 289-306)

קטע ב':

לאחר המלחמה התקבע בזיכרון הסיפור (הנרטיב) שסיפרו חברי אי"ל ששרדו על אודות התפקיד הראשי שהיה לאי"ל במרד. אם בכלל זכה אצ"י לאזכור, הרי ניתן לו תפקיד שולי בלבד. סיפור זה קודם וטופח בישראל, שהשלטון ב-29 השנים הראשונות לקיומה היה בידי מפא"י, מפלגה ציונית סוציאליסטית. כך לדוגמה, במהלך דיון שנערך במאי 1947 על מרד גטו ורשה, אמר יצחק צוקרמן, מנהיגי ארגון אי"ל:

פנינו אליהם [לרוויזיוניסטים] שיצטרפו אלינו. כדרכם [הם] הפירו משמעת [...] הקבוצה הזאת נלחמה בחירוף נפש [...] אך אנשיה לא החזיקו מעמד, וביום השני לקרב יצאו את הגטו.

ההנהגה היהודית בארץ-ישראל קיבלה את גרסת צוקרמן בנוגע לאירועים בגטו ורשה. תיאורו של צוקרמן שהרוויזיוניסטים היו "מפרי משמעת" תאם את ההאשמות שהושמעו באותה עת נגד הארגון הצבאי הלאומי [אצ"ל], בראשות בגין, שבמאבקו נגד השלטון הבריטי בארץ-ישראל סירב לקבל את מרותה של ההנהגה הרשמית, שקראה לריסון ולאיפוק. מנהיגי אצ"י, פאבל פרנקל ולאון רודל, נפלו בקרב [...] הניצולים המעטים מבין לוחמי אצ"י שהגיעו לישראל – לא נשמעו קולותיהם.

(מעובד על פי מ' ארנס, דגלים מעל הגטו – סיפורו של מרד גטו ורשה, הוצאת משכל, 2003, עמ' 18, 214-228)

ענה על שתיים מן השאלות 11-13 (לכל שאלה – 12 נקודות).

11. בשנים הראשונות של גטו ורשה נמנעו חברי תנועות הנוער מהתארגנות משותפת למאבק מזוין בגרמנים. לעומת זאת, בגטו וילנה התארגנו חברי תנועות הנוער למאבק משותף בגרמנים זמן קצר לאחר הכיבוש הגרמני. על פי קטע א', הסבר את הסיבה להבדל בין שני הגטאות בהתארגנות למאבק בגרמנים. על פי קטע א', ציין את מטרת פעילותם של חברי תנועות הנוער, חוץ מבית"ר, בגטו ורשה בשנים הראשונות לקיום הגטו. על פי מה שלמדת, ציין ארגון אחר שפעל למען אותה מטרה.
12. על פי קטע א', הסבר מדוע האידאולוגיה של חברי בית"ר (הרוויזיוניסטים) השפיעה על התארגנותם להתנגדות מזוינת בגטו ורשה כבר בשנת 1939. על פי מה שלמדת, הסבר כיצד אידאולוגיה זו באה לידי ביטוי בקרב אנשי האצ"ל בארץ-ישראל, במהלך שנות השלושים או לאחר מלחמת העולם השנייה.
13. הפילוג בין תנועות הנוער בגטו ורשה היה נעוץ בעוינות אידאולוגית. על פי קטע ב', הסבר כיצד השפיעה עוינות זו על עיצוב הסיפור (הנרטיב) של מרד גטו ורשה בישראל לאחר השואה. על פי מה שלמדת, הצג דוגמה נוספת שממחישה את העוינות בין שני המחנות הפוליטיים לאחר קום המדינה.

פרק רביעי (10 נקודות)

ענה על אחת מן השאלות 14-15.

14. במרוצת המאה ה-19 פעלו באירופה שתי תנועות אידאולוגיות חדשות: סוציאליזם ולאומיות. בשל אידאולוגיות אלה

השתנו פני החברה במדינות רבות שלמדת עליהן.

אילו היית חי במאה ה-19, עם איזו תנועה אידאולוגית היית מזדהה? **נמק** את בחירתך על פי עולם הערכים שלך

ועל פי מה שלמדת על תנועה זו.

על אף הזדהותך עם התנועה שבחרת, האם הייתה לך הסתייגות כלשהי מן התנועה? **נמק** את דבריך.

הצג את החברה האידיאלית שהתנועה האחרת (שלא כתבת עליה) שאפה ליצור.

15. **הצג שני** קשיים שאנשי היישוב החדש נאלצו להתמודד עימם בתקופת העלייה הראשונה.

אילו היית איכר באחת המושבות של בני העלייה הראשונה בשנת תרמ"ח, איזו עמדה היית נוקט בפולמוס השמיטה

בנוגע להיתר המכירה? **נמק** את עמדתך על פי מה שלמדת.

האם נקיטת עמדה זו הייתה גורמת לך צער או קושי כלשהו? **נמק את דבריך**.

בהצלחה!

נספח לשאלה 7 — קריקטורות

קריקטורה א'

(התפרסם בעיתון האמריקני Brooklyn Eagle ביולי 1914)

קריקטורה ב'

תרגום: אפריקה, מרבצי זהב (אזורים שבהם מצוי זהב)

(מקור האתר: <http://www.boondocksnet.com>)

נספח לשאלה 8 — תצלום וקריקטורה

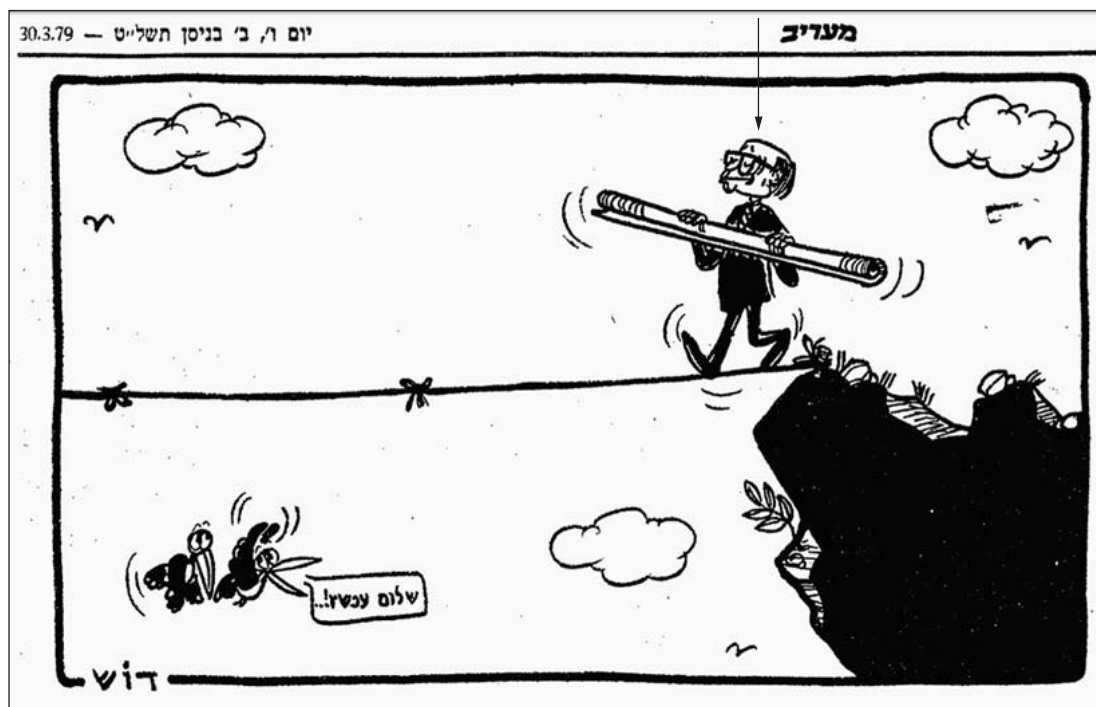
תצלום של איור שהתפרסם בעיתון

(עיתון מעריב, 27/3/79)

קריקטורה

ראש ההממשלה מנחם בגין

(עיתון מעריב, 30/3/79)